

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

DSW.WNP.051.50.2020.GS

Warszawa, 30 czerwca 2020 r.

Pan
Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo z dnia 9 czerwca 2020 r. (sygn. VII.7033.43.2020.AMB) w sprawie praktycznych trudności zastosowania przez uczelnie przepisów określonych w art. 76a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2020 r. poz. 85, z późn. zm.), dalej „ustawa PSWN”, przekazuję poniższe wyjaśnienia w sprawie.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 maja 2020 r. *w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19* (Dz. U. poz. 911) od 25 maja do 30 września 2020 r. zajęcia na studiach są co do zasady prowadzone w formie zdalnej. W okresie tym, jedynie zajęcia prowadzone na ostatnim roku studiów oraz zajęcia, które ze względu na swoją specyfikę nie mogą być realizowane zdalnie mogą być realizowane w siedzibie uczelni lub jej filii (np. zajęcia o charakterze praktycznym, praktyki zawodowe, laboratoria). Decyzję w tej sprawie podejmuje rektor, określając warunki realizacji zajęć oraz korzystania z infrastruktury zapewniające bezpieczeństwo osób prowadzących zajęcia i biorących w nich udział.

Jednocześnie, zgodnie z art. 76a ust. 1 ustawy PSWN, uczelnie mogą organizować weryfikację osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie studiów, w szczególności przeprowadzać zaliczenia i egzaminy kończące określone zajęcia oraz egzaminy dyplomowe, poza siedzibą uczelni lub poza jej filią przy użyciu środków komunikacji elektronicznej.

Zasady zdalnego weryfikowania osiągniętych przez studentów efektów uczenia się oraz przeprowadzania egzaminu dyplomowego uczelnie są zobowiązane udostępniać w Biuletynie Informacji Publicznej na swoich stronach podmiotowych (art. 76a ust. 2 ustawy PSWN).

W dniu 24 czerwca 2020 r. weszła w życie tzw. Tarcza IV – ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. *o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19* (Dz. U. poz. 1086). Ustawa ta zmieniła również przepisy ustawy PSWN, w tym ww. art. 76a. Dzięki tej zmianie uczelnie nie będą miały obowiązku rejestrowania egzaminów na studiach, w tym egzaminu dyplomowego.

Należy podkreślić, że Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego nie określa zasad organizacji procesu kształcenia w poszczególnych uczelniach. Prawo do określania organizacji studiów jest jednym z autonomicznych uprawnień uczelni. Organizację tę oraz prawa i obowiązki studentów określa regulamin studiów danej uczelni. Rektor jest przełożonym wszystkich studentów, doktorantów i pracowników uczelni, a do jego głównych zadań należy m.in. zarządzenie uczelnią.

Decyzja o wyborze odpowiedniego sposobu przeprowadzenia egzaminu/zaliczenia danych zajęć, a także egzaminu dyplomowego należy do uczelni. W szczególności dotyczy to zaliczeń i egzaminów kończących zajęcia, przygotowania przez studentów opracowań lub projektów, jak również okresowych form weryfikacji, takich jak: kolokwia, sprawozdania z wykonania zadań, referaty i inne formy realizowane w trakcie trwania semestru.

Kwestie techniczne związane z organizacją procesu weryfikacji efektów uczenia się, podobnie jak sposoby zapewnienia bieżącej kontroli jego przebiegu, określa uczelnia na poziomie organizacyjnym, z uwzględnieniem posiadanej przez siebie infrastruktury. Po określeniu zasad weryfikacji wiedzy zdobytej przez studentów, uczelnie muszą zwrócić szczególną uwagę na ich niezwłoczne i rzetelne przedstawianie studentom. Zasady te powinny uwzględniać rekomendacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższym przedstawione w *Środowiskowych wytycznych w związku z częściowym przywracaniem działalności uczelni*¹.

W obecnej sytuacji epidemicznej Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca przeprowadzanie weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się w trybie zdalnym, natomiast w przypadkach realizacji zaliczeń i egzaminów na terenie uczelni powinny się one odbywać z zachowaniem wszelkich procedur zapewniających bezpieczeństwo wobec zagrożenia zakażeniem wirusem SARS-CoV-2.

¹ Publikacja na stronie internetowej MNiSW – aktualności z dnia 18 maja 2020 r.

Ministerstwo na swojej stronie internetowej przedstawiło propozycje rozwiązań możliwych obecnie do wprowadzenia przez uczelnie. Na przykład zajęcia symulowane realizowane przez kadre akademicką lub projekty praktyczne realizowane przez studentów pod nadzorem nauczycieli akademickich mogą być uznane za równoważne zrealizowaniu praktyk zawodowych (podobne efekty uczenia się). To szczególnie istotne w przypadku studentów ostatniego roku studiów. Jeżeli natomiast w ramach zrealizowanej do tej pory praktyki opiekun oceni, że efekty uczenia się zostały osiągnięte, można ją uznać za zaliczoną. To rektor (lub osoba działająca z jego upoważnienia) podejmuje decyzję o uznaniu dotychczasowej praktyki i sposobie uzupełnienia brakujących efektów uczenia się wynikających z praktyki. W przypadku studentów, którzy nie kończą studiów w aktualnym semestrze, uczelnie mogą wziąć pod uwagę: przedłużenie realizacji obowiązku praktyk na kolejny rok akademicki np. poprzez zmianę regulaminu studiów i wprowadzenie przepisu umożliwiającego realizację praktyk w późniejszym terminie; alternatywne osiągnięcie zakładanych efektów uczenia się, a gdy jest to niemożliwe – rejestrację studentów na semestr zimowy 2020/2021 bez zrealizowanych praktyk, z obowiązkiem realizacji przedmiotu „praktyka” w kolejnym roku akademickim (również w oparciu o indywidualną organizację studiów), bez konieczności wnoszenia opłat oraz przy pozostawieniu pełni praw studenta w roku akademickim 2020/2021.

Należy zauważyć, że na wielu kierunkach studiów, np. inżynierskich, medycznych lub artystycznych nauczanie zdalne nie może być szeroko stosowane. Na kierunkach tych, przedmioty, które nie mogły być zrealizowane w semestrze letnim w roku akademickim 2019/2020 będą musiały odbyć się w późniejszym terminie.

Priorytetem podejmowanych przez uczelnie działań jest umożliwienie bezpiecznego studiowania przez studentów. Wszelkie rozwiązania muszą być dostosowane do planowanego terminu zakończenia studiów, a co za tym idzie – nieprzedłużania okresu studiów. Z kolei ograniczenia dotyczące realizacji wybranych zajęć, np. praktyk zawodowych nie mogą negatywnie wpływać na sytuację studentów. Za niedopuszczalne należy uznać wymaganie od studentów opłaty za powtarzanie praktyk lub wprowadzanie innych konsekwencji, np. warunkowego wpisu na kolejny rok akademicki.

Z informacji posiadanych przez Ministerstwo wynika, że uczelnie starają się w sposób elastyczny ustalać ze studentami warunki składania przez nich egzaminów i zaliczeń. Często o formule poszczególnych egzaminów zdecyduje rektor lub dziekan na podstawie wniosku studenta. Władze uczelni są przy tym zobowiązane do takiej organizacji zdalnej sesji egzaminacyjnej, aby przebiegała ona w sposób bezpieczny oraz aby zasady przeprowadzania egzaminów były obiektywne

i transparentne, a narzędzia niezbędne do jej przeprowadzenia dostępne dla wszystkich użytkowników.

Na całym świecie wybuch epidemii spowodował olbrzymie zmiany – uczelnie musiały przejść na kształcenie zdalne, wstrzymana została mobilność studentów i pracowników uczelni, odwołano lub przeniesiono do internetu organizację konferencji naukowych i seminariów.

W sytuacji ogłoszenia stanu epidemii w Polsce Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego podejmuje wszelkie możliwe działania, których podstawowym celem jest zapewnienie funkcjonowania podmiotów wchodzących w skład systemu szkolnictwa wyższego i nauki, a jednocześnie bezpieczeństwa osób studiujących i pracujących w uczelniach.

W marcu 2020 r. wprowadzono ograniczenia związane ze stanem pandemii w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego – to spowodowało, że kształcenie w murach uczelni stało się utrudnione lub wręcz niemożliwe do realizacji. W tej sytuacji Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wprowadza niezbędne zmiany w wydawanych przez siebie przepisach oraz inicjuje prace legislacyjne zmierzające do zmian ustawowych, co pozwala na zachowanie ciągłości kształcenia na studiach. Jednocześnie ministerstwo przedstawia uczelniom liczne rekomendacje dotyczące funkcjonowania uczelni w obecnym okresie, w tym wykorzystanie alternatywnych form kształcenia umożliwiających uzyskanie przez studentów zakładanych efektów uczenia się.

Od chwili ogłoszenia terminu zakończenia obowiązkowego kształcenia zdalnego, które zostało określone na dzień 30 września 2020 r., uczelnie rozpoczęły przygotowania do przywracania działalności dydaktycznej w swoich siedzibach lub filiach. Już od dnia 18 maja br. w uczelniach prowadzone są intensywne prace przygotowawcze polegające na opracowaniu i testowaniu procedur oraz przygotowywaniu planów organizacji i zarządzania w zmienionych warunkach. Rektorzy w szczególności mają obowiązek wdrożenia na terenie uczelni procedur związanych z minimalizacją zagrożenia zakażeniem wirusem SARS-CoV-2. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego we współpracy i w porozumieniu z przedstawicielami środowiska akademickiego opracowało wytyczne dotyczące przywracania działalności uczelni, które po zatwierdzeniu przez Głównego Inspektora Sanitarnego zostały udostępnione uczelniom w ww. materiale *Środowiskowe wytyczne w związku z częściowym przywracaniem działalności uczelni*. Opracowanie ministerstwa stanowi materiał wyjściowy do stworzenia procedur uczelnianych.

Z perspektywy ponad trzymiesięcznego ograniczenia funkcjonowania podmiotów szkolnictwa wyższego i nauki, wynika, że znakomita większość środowiska akademickiego bardzo szybko dostosowała się do zachodzących zmian. Z danych posiadanych przez ministerstwo wynika, że kształcenie zdalne jest realizowane w sposób sprawny, a w zajęciach prowadzonych w tym trybie

aktywnie uczestniczą studenci i doktoranci. Z ankiety dotyczącej kształcenia na odległość w czasie zawieszenia zajęć dydaktycznych, przeprowadzonej w marcu 2020 r. przez Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy na zlecenie ministerstwa, w której udział wzięło 150 uczelni, wynika, że 67% uczelni wprowadziło systemowe rozwiązania w zakresie kształcenia na odległość, a 29% było w trakcie przygotowania do ich wprowadzenia. 66% studentów i doktorantów zostało włączonych w proces przygotowania i wdrażania powyższych rozwiązań, natomiast aktywnie uczestniczy w zajęciach prowadzonych zdalnie 89% studentów i doktorantów. Uczelnie prowadzą zajęcia zdalnie przy wykorzystaniu: platform e-learningowych (Moodle, Blackboard itp.) – 68% uczelni, platform komunikacji online (webinaria, wideokonferencje itp.) – 53% uczelni, rozwiązań do pracy grupowej (np. MS Teams, SharePoint, OneDrive) – 54% uczelni, otwartych zasobów edukacyjnych – 40% uczelni, kontaktu mailowego – 88% uczelni, kontaktu przez elektroniczny system wspomagający proces obsługi toku studiów – 58% uczelni, materiały i kursy zewnętrzne – 15% uczelni.

Do najczęściej występujących problemów, z którymi borykają się studenci w trakcie zdalnej nauki można zaliczyć brak odpowiedniego sprzętu komputerowego pozwalającego na połączenie wideo lub posiadanie zbyt słabego łącza internetowego. Bywa też, że w pokoju, w którym student łączy się zdalnie z wykładowcą przebywa kilka innych osób z jego rodziny, co również może zakłócać proces nauczania. Większość studentów nie może przyjechać do uczelni, aby skorzystać z jej pomieszczeń i sprzętu komputerowego, dlatego też władze uczelni, uwzględniając trudne warunki nauki, muszą być wobec studentów elastyczne.

Mając na względzie fakt, iż wprowadzone przez uczelnie rozwiązania w zakresie zdalnego kształcenia mogą skutkować dodatkowym obciążeniem finansowym dla studentów, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wprowadziło przepisy, dzięki którym w czasie epidemii nie obowiązuje limit dwóch zapomóg w ciągu jednego roku akademickiego. Oznacza to, że student może złożyć wniosek o zapomogę w swojej uczelni za każdym razem, kiedy jego sytuacja życiowa pogorszyła się, np. z powodu utraty źródła dochodu przez niego albo członka jego rodziny. Weryfikacja i określenie kryteriów przyznawania pomocy w tym zakresie jest przeprowadzana przez uczelnie. Jednocześnie ministerstwo na bieżąco rozpatruje wnioski uczelni o zwiększenie dotacji na świadczenia dla studentów. Większe środki są przekazywane do tych uczelni, które rzeczywiście wypłacają większą niż dotychczas liczbę zapomóg.

Szkoły wyższe już od dawna wykorzystują rozwiązania informatyczne w różnych aspektach swojej działalności. Przed wybuchem epidemii rozwiązania informatyczne obejmowały głównie organizację toku studiów. Od kilku lat standardem staje się prowadzenie spraw administracyjno-

organizacyjnych w systemie informatycznym uczelni – studenci na swoich kontaktach w takim systemie mogą zdalnie zapisywać się na zajęcia, sprawdzać otrzymane oceny, zamawiać książki w bibliotece, czy też składać wnioski w określonej sprawie studenckiej, np. w sprawie stypendium. Ustawą PSWN wprowadzono możliwość pełnego prowadzenia dokumentacji przebiegu studiów w postaci elektronicznej (art. 74 ust. 3). Coraz więcej uczelni decyduje się również na wprowadzanie mLegitymacji studenckiej, tj. aplikacji na smartfony, która potwierdza posiadanie legitymacji studenckiej. Na skutek ostatniej zmiany przepisów, również proces składania prac dyplomowych i egzaminów dyplomowych może odbywać się zdalnie. Zdalne obrony w formule wideokonferencji to nowość na polskich uczelniach, jednakże – jak sygnalizują uczelnie – na wielu kierunkach studiów rozwiązanie to zostanie wprowadzone na stałe.

Należy zauważyć, że w ostatnim czasie weszły w życie przepisy, które również organom kolegialnym uczelni umożliwiają przeprowadzanie posiedzeń i głosowań z wykorzystaniem technologii informatycznych (art. 22 ust. 3a i art. 31 ust. 2a ustawy PSWN). Przewiduje się, że także to rozwiązanie organizacyjne pozostanie w uczelniach na stałe.

Niezamierzonym efektem wystąpienia pandemii było przewyższenie obaw przed wykorzystywaniem narzędzi informatycznych w ramach prowadzenia studiów – uczelnie zaczęły dostrzegać liczne zalety kształcenia na odległość. Dalsze rozwijanie nauczania z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość wydaje się być nieuchronne. Obecnie zarówno uczelnie, jak i studenci, muszą podjąć wspólny wysiłek dostosowania się do nowych warunków kształcenia.

Wiele uczelni zapowiada wprowadzenie od roku akademickiego 2020/2021 większej liczby zajęć prowadzonych z wykorzystaniem technik i metod kształcenia na odległość. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom uczelni, ministerstwo przygotowało zmianę przepisów, której celem jest zwiększenie maksymalnej liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość na studiach o profilu ogólnoakademickim. Zgodnie z projektem z dnia 28 maja 2020 r. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego *zmieniającego rozporządzenie w sprawie studiów*², liczba punktów ECTS, jaka będzie mogła być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, nie może być większa niż 50% liczby punktów ECTS określonych w programie studiów dla danego kierunku – w przypadku studiów o profilu praktycznym oraz 75% liczby

² Przebieg procesu legislacyjnego dotyczącego zmiany rozporządzenia MNiSW z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz. U. poz. 1861, z późn. zm.) jest dostępny w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny – numer z wykazu: 38.

punktów ECTS określonych w programie studiów dla danego kierunku – w przypadku studiów o profilu ogólnoakademickim³.

Obowiązujący limit maksymalnej liczby punktów ECTS możliwych do uzyskania w ramach kształcenia na odległość (do 50%) mógł wpływać na ograniczenie konkurencyjności polskich uczelni w skali międzynarodowej, a także możliwość wprowadzenia nowoczesnych, zaawansowanych technologicznie metod kształcenia. Obserwowane w świecie zwiększenie zapotrzebowania na edukację na poziomie wyższym, rosnąca mobilność studentów z zagranicy oraz zaawansowany rozwój nowoczesnych technologii przeznaczonych do komunikacji i przekazywania wiedzy sprawiają, że wiele polskich uczelni zauważa potrzebę rozszerzenia oferty dydaktycznej realizowanej z zastosowaniem różnych metod i technik kształcenia na odległość, w tym adresowanej do odbiorców zagranicznych. Za zwiększeniem maksymalnej liczby punktów ECTS możliwej do uzyskania w ramach kształcenia na odległość przemawia również wzrastająca liczba studentów czynnych zawodowo, którzy ze względu na obowiązki zawodowe czy rodzinne często nie mogą uczestniczyć w zajęciach odbywających się w uczelni, w związku z czym niejednokrotnie rezygnują ze studiów, ograniczając tym samym możliwości swojego rozwoju zawodowego.

Pojawiło się wiele nowych wyzwań i zadań związanych z dostosowaniem uczelni i instytucji naukowych do pracy w warunkach zagrożenia epidemicznego. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego na bieżąco monitoruje sytuację, pozostając w kontakcie ze środowiskiem akademickim. Wiele zadań stoi nadal przed resortem nauki – choćby weryfikacja obowiązujących przepisów w odniesieniu do nowej rzeczywistości i stopniowy powrót do realizacji zawieszonych przedsięwzięć w okresie odmrażania działalności uczelni i instytutów.

Obecna sytuacja uświadomiła całemu środowisku akademickiego, że uczelnia prowadząca kształcenie w dotychczasowym modelu, w którym nacisk kładziony jest na bezpośredni udział nauczyciela akademickiego i studentów, może być miejscem szczególnego ryzyka. Powrót do „normalnego” kształcenia powinien być poprzedzony analizą ryzyka potencjalnego zagrożenia. Każdorazowo decyzję w sprawie przywracania zajęć podejmują rektorzy lub kierujący innymi podmiotami prowadzącymi kształcenie, ponosząc odpowiedzialność za bezpieczeństwo kierowanych podmiotów. Jednocześnie we wszystkich przypadkach, gdzie możliwe jest kształcenie zdalne, musi ono być realizowane w tej formie. Bezpieczeństwo studentów i pracowników powinno zawsze stanowić priorytet podejmowanych działań.

³ W obecnym stanie prawnym liczba punktów ECTS możliwa do uzyskania w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość nie może być większa niż 50% liczby punktów ECTS koniecznej do ukończenia studiów na danym poziomie.

W mojej opinii rzeczywistość pozytywnie zweryfikowała możliwości uczelni w zakresie prowadzenia kształcenia w trybie zdalnym. Zgodnie ze swoimi zasobami technicznymi i infrastrukturalnymi uczelnie z powodzeniem organizują nauczanie, wykorzystując metody i techniki kształcenia na odległość. Korzystają przy tym z własnych platform e-learningowych lub używają narzędzi ogólnie dostępnych. Niezbędne jest wypracowanie nowych rozwiązań w zakresie nauczania zdalnego, które zabezpieczą funkcjonowanie uczelni na wypadek wystąpienia kolejnej fali zakażeń jesienią lub – w przyszłości – innych nieprzewidzianych zdarzeń. Z całą pewnością uczelnie powinny rozwijać narzędzia do kształcenia zdalnego, a omówiona powyżej projektowana zmiana przepisów rozporządzenia z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów ma je do tego zachęcać.

Dynamika zmian technologicznych, wzrost konkurencyjności uczelni oraz nauki, nowe wyzwania gospodarcze i społeczne wymuszają na uczelniach przeprowadzenie informatyzacji wielu procesów. Wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów, interaktywnych systemów egzaminowania online, platform do kształcenia on-line, elektronicznej rekrutacji, zdalnych systemów głosowania organów uczelni to tylko niektóre z nich. Uczelnie realizują je już w mniejszym lub większym stopniu. We wszystkich tych obszarach szkoły wyższe muszą planować działania zgodnie z przyjętą strategią informatyzacji danego podmiotu. Zadaniem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest przygotowanie zaplecza prawnego, umożliwiającego przeprowadzanie tych wszystkich rozwiązań oraz wsparcie w zakresie pozyskiwania przez uczelnie środków na ich realizację.

Przekazując powyższe informacje, pragnę dodać, że wszystkie rekomendacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dotyczące funkcjonowania uczelni w okresie pandemii są na bieżąco zamieszczane na stronie internetowej MNiSW - <https://www.gov.pl/web/nauka/>, wśród nich znajdują się również wytyczne dotyczące kształcenia zdalnego - <https://www.gov.pl/web/nauka/ksztalcenie-zdalne-na-uczelniach>.

Z wyrazami szacunku

z up. Ministra
dr Anna Budzanowska
Podsekretarz Stanu w MNiSW
/-podpis elektroniczny/